

Філософія

УДК 101.1.1:37

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20315018>

Війна як злам філософського мислення у свідомості здобувачів освіти

Юрченко Любов Іванівна,

доктор філософських наук, професор
професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-4957-338X>

Чубіна Тетяна Дмитрівна,

доктор історичних наук, професор
завідувач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-5206-0705>

Гонтаренко Людмила Олександрівна,

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
Національний університет цивільного захисту України,
Україна, <https://orcid.org/0000-0001-6993-5494>

Прийнято 03.05.2026 | Опубліковано: 20.05.2026

***Анотація.** Сучасний стан українського суспільства характеризується екзистенційним розломом, де війна постає не лише зовнішньою загрозою, а й внутрішнім чинником трансформації когнітивних структур молоді. Для здобувачів освіти злам означає перехід від пасивного накопичення знань до*

активного пошуку сенсів, буттєвих опор. Проаналізувати та дослідити феномен філософського мислення здобувачів освіти, його динаміку, екстремуми та злами. Встановити причини та наслідки даного феномену.

Аналіз філософської літератури про мислення, дозволив концептуалізувати феномен зламу через призму класичної, сучасної філософії, феноменології та антропології. Дослідження аналогій у базових точках філософського мислення, слугували орієнтирами сприйняття світу. Індуктивне узагальнення точок зламу філософського мислення у свідомості здобувачів освіти на сучасному рівні розвитку соціуму.

Встановлено, що метафізичний фундамент зламу філософського мислення полягає в тому, що основою для розуміння його природи та людської реакції на нього є екзистенційні страждання. Мислення – це не тільки шлях до істини. Воно народжується з потреби орієнтуватися у світі й виживати в ньому. Ситуація в Україні спричиняє радикальну трансформацію когнітивних стратегій молоді. Війна постає не лише як зовнішній чинник, а як екзистенційний злам, що вимагає переосмислення фундаментальних категорій буття і постає ключовим ресурсом творення нової соціокультурної реальності. Паралельно здобувачі освіти стикаються з технологічними викликами формування нової цифрової суб'єктивності. Взаємодія людського інтелекту з алгоритмами, що здатні моделювати складні біологічні та соціальні процеси, ставить перед молоддю питання про межі автентичного людського мислення.

Війна виступає каталізатором переходу від пасивного сприйняття філософських концепцій до активного формування власного світогляду. Використання інтелектуального спадку минулого у поєднанні з опануванням сучасних технологічних інструментів стає основою для подолання кризи свідомості та побудови стійкої когнітивної моделі майбутнього.

Ключові слова: *філософське мислення, свідомість, здобувачі освіти.*

War as a rupture of philosophical thinking in the consciousness of students

Liubov Yurchenko,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor

Professor of the Department of Social and Humanities Disciplines, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0003-4957-338X>

Tetiana Chubina,

Doctor of Historical Sciences, Professor

Head of the Department of Social and Humanities Disciplines, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-5206-0705>

Liudmyla Hontarenko,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Social and Humanities Disciplines,

National University of Civil Protection of Ukraine,

Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-6993-5494>

Abstract. *The current state of Ukrainian society is characterized by an existential rupture, where war emerges not only as an external threat but also as an internal factor transforming the cognitive structures of young people. For students, this rupture signifies a transition from passive accumulation of knowledge to an active search for meanings and existential foundations. The aim is to analyze and investigate the phenomenon of philosophical thinking among students, its dynamics, extremes, and points of rupture, as well as to identify the causes and consequences of this phenomenon.*

The analysis of philosophical literature on thinking made it possible to conceptualize the phenomenon of rupture through the lens of classical and contemporary philosophy, phenomenology, and anthropology. The study of analogies at key points of philosophical thinking served as guidelines for perceiving the world. An inductive generalization of the points of rupture in philosophical thinking in the consciousness of students at the present stage of societal development was carried out.

It has been established that the metaphysical foundation of the rupture in philosophical thinking lies in the fact that existential suffering forms the basis for understanding its nature and the human response to it. Thinking is not only a path to truth; it arises from the need to orient oneself in the world and to survive within it. The situation in Ukraine causes a radical transformation of the cognitive strategies of young people. War appears not only as an external factor but as an existential rupture that requires a rethinking of the fundamental categories of being and becomes a key resource for the creation of a new sociocultural reality. At the same time, students face technological challenges related to the formation of a new digital subjectivity. The interaction between human intelligence and algorithms capable of modeling complex biological and social processes raises questions about the limits of authentic human thinking.

War acts as a catalyst for the transition from passive perception of philosophical concepts to the active formation of one's own worldview. The use of the intellectual heritage of the past, combined with the mastery of modern technological tools, becomes the foundation for overcoming the crisis of consciousness and building a sustainable cognitive model of the future.

Keywords: *philosophical thinking, consciousness, students.*

Постановка проблеми. Сучасна соціокультурна ситуація в Україні, зумовлена тривалою військовою агресією, спричиняє радикальну

трансформацію когнітивних стратегій молоді. Війна постає не лише як зовнішній чинник, а як екзистенційний злам, що вимагає переосмислення фундаментальних категорій буття. У цьому контексті мислення постає ключовим ресурсом творення нової соціокультурної реальності, де традиційні гуманістичні орієнтири піддаються критичній зміні.

Своєрідність і вагомість філософського мислення постає як особливий спосіб духовного освоєння світу. Якщо простежити його внутрішній зміст, то стає очевидним те, що любов до мудрості – сама сутність філософії – неможлива без глибокого, самостійного й рефлексивного мислення. Адже саме в акті мислення народжується прагнення до істини, сенсу та ціннісного самовизначення людини.

Актуальність роботи зумовлена потребою узагальнити різноманітні тлумачення поняття «мислення», запропоновані представниками різних філософських традицій, щоб через їхній діалог виявити спільну сутність і значення філософського мислення як універсального способу людського самопізнання та світотворення особливо на тлі війни.

Для здобувачів освіти злам філософського мислення виявляється у переході від абстрактного засвоєння знань до пошуку практичних стратегій виживання та збереження суб'єктивності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні дедалі важче проникнути в живу сутність мислення давніх філософів – навіть тоді, коли перед нами розгортаються сотні сторінок їхніх трактатів. Причина полягає не лише в історичній віддаленості чи складності понять, а у самому тлумаченні структури думки. Водночас проблема мислення завжди перебувала в центрі філософських пошуків. Від Парменіда і Сократа до Аристотеля, від Рене Декарта і Іммануїла Канта до Георга Гегеля – мислителі різних епох намагалися осмислити його сутність, межі та значення [1-6]. І це постає визначальною рисою людського буття, тією ознакою, що вирізняє людину

серед усього сущого.

Філософські міркування Аристотеля та Гоббса дозволяють осмислити генезис соціальних поглядів та природу душі в умовах небезпеки [7, с.23; 8, 162]. Міркування Томаса Гоббса стають фундаментом для дискусій про роль держави [9, с.5].

Особливе місце в контексті мислення посідає постать Артура Шопенгауера. Його вчення про волю як ірраціональну силу, що спричиняє страждання, стає зрозумілішим через сучасні критичні ситуації [10, с.7-10]. Мистецтво жити у Шопенгауера та його афоризми пропонують освітити стратегію інтелектуальної ніші – збереження внутрішнього спокою через обмеження бажань та споглядання краси [11, с.190; 12, с. 3].

Глибоке переосмислення феномену мислення запропонував Мартін Хайдеггер [13, с. 4-6]. Він наголошував, що мислення не зводиться до операції розуму; воно є способом буття людини у світі. З одного боку, мислення залежить від людини, і є її здатністю і діяльністю; з іншого – саме через мислення розкривається її сутність і підґрунтя існування.

Для Ніцше філософське мислення – це творчий, критичний і навіть конфліктний процес, який відображає не «чистий розум», а глибинні сили життя людини [14, с.17]

Українська школа філософії розглядає мислення як ресурс творення реальності [15]. Сутність філософії полягає у здатності ставити незручні питання, що є життєво необхідним під час маніпулятивного тиску сучасної пропаганди. Завдяки філософському мисленню здобувач орієнується на безпосередній досвід свідомості, аналізує явища, які дані нам у переживаннях [17].

Одним із ключових напрямів сучасних досліджень є вивчення впливу війни на ідентичність і когнітивні структури особистості. У роботах Н. Михальчука та співавторів обґрунтовується психолінгвістична модель

трансформації військової ідентичності, згідно з якою концепт війни стає домінантним у когнітивній картині світу особистості [18, с.100]. Це призводить до переосмислення базових категорій буття, таких як безпека, свобода, життя і смерть. Війна суттєво змінює траєкторії людського розвитку, впливаючи на когнітивні, емоційні та соціальні характеристики особистості.

Окремий пласт досліджень присвячений психологічному стану здобувачів освіти за умов війни. Зокрема в роботі Н. Шарата, доведено, що тривалий стрес, пов'язаний із воєнними подіями, негативно впливає на увагу, пам'ять та здатність до навчання [19, с.1918]. Водночас відзначається зниження мотивації та зростання тривожності серед студентської молоді. Такі зміни мають не лише психологічний, а й філософський вимір, оскільки трансформують способи осмислення реальності, часу та майбутнього.

У контексті трансформації освітнього середовища важливими є дослідження, що аналізують функціонування освітніх систем у кризових умовах. Зокрема, Ф. Аль-Гараїбе та співавтори розглядають вплив війни на міжнародну освіту, акцентуючи увагу на вимушеній мобільності студентів та зміні освітніх стратегій [20, с.28]. Такий підхід передбачає не лише передачу знань, але й формування психологічної стійкості, критичного мислення та здатності до екзистенційного осмислення досвіду.

Варто відзначити дослідження М. Гладченко, у яких аналізується трансформація наукової діяльності в умовах війни [21, с.6120]. Авторка вказує на зміну пріоритетів досліджень, посилення прикладного характеру науки та переорієнтацію на проблеми виживання і відновлення. Це також відображає глибинні зміни у мисленні академічної спільноти.

Таким чином, аналіз сучасних наукових джерел дозволяє зробити висновок, що війна виступає потужним трансформаційним чинником, який змінює не лише психологічний стан здобувачів освіти, але й самі засади їхнього філософського мислення. Вона спричиняє переосмислення базових

категорій буття, руйнує усталені когнітивні структури та формує нові способи інтерпретації реальності. Водночас освітній простір постає як ключове середовище, у якому відбувається ця трансформація, поєднуючи в собі функції адаптації, підтримки та формування нових смислів. **Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Аналіз фундаментальних міркувань про філософське мислення засвідчує, що філософія прагне осмислювати не окремі явища, а цілісну ситуацію існування людини у світі, беручи до уваги її здатність мислити й усвідомлювати. Очевидно, що основною метою мислення є досягнення ясності й очевидності через формулювання визначень (понять), які окреслюють межі мислення і запобігають його руху по колу. Але ознаки та характерні риси зламу мислення, перш за все молодих людей, у полі війни залишаються поза межами дослідників і потребує ретельного аналізу. Саме це і було прийнято за мету нашого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). За мету роботи прийнято: проаналізувати та дослідити феномен філософського мислення здобувачів освіти, його динаміку, екстремуми та злами. Для досягнення мети ставились **завдання** чіткого визначення рамок творення нової соціокультурної реальності, де традиційні гуманістичні орієнтири піддаються критичній переоцінці.

Методика дослідження включає аналіз філософської літератури про мислення, що дозволив концептуалізувати феномен зламу через призму класичної і сучасної філософії, феноменології та антропології; дослідження аналогій у базових точках філософського мислення, що слугували орієнтирами сприйняття світу; індуктивне узагальнення точок зламу філософського мислення у свідомості здобувачів освіти на сучасному рівні розвитку соціуму.

Об'єктом дослідження є злам свідомості здобувача, що зумовлює перетворення мислення на інструмент активного опору; коли здобувачі освіти

змушені адаптувати свій стиль життя до умов гібридної реальності, де алгоритми моделюють складні онтологічні системи.

Наукова **новизна** одержаних результатів полягає в тому, що:

- виявлено специфіку зламу філософського мислення в умовах війни, яка проявляється у зміні ціннісних орієнтацій (життя, свобода, відповідальність, істина), переосмисленні категорій буття, смерті, часу та сенсу;
- удосконалено підходи до розуміння освітнього процесу в умовах війни як простору формування критичного, ціннісно насиченого та життєво релевантного мислення; набули подальшого розвитку положення щодо ролі філософії освіти у кризових соціокультурних умовах, зокрема в контексті формування стійкості, смислотворення та етичної відповідальності особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ігнорувати мислення – означає зректися власної людяності. Лише той, хто мислить, здатний не просто слідувати за обставинами, а свідомо формувати сенс свого життя. Існувати можна інстинктивно, подібно до природного світу; але жити по-справжньому – означає осмислювати, оцінювати, обирати. Саме здатність не лише сприймати дійсність, а й критично її переосмислювати, відкриває перед людиною шлях до розвитку, творчості та самовдосконалення. По суті, філософське мислення – це мислення про саме мислення: рефлексія над його можливостями, межами й підставами. Воно спрямоване не стільки на окремі факти чи явища, скільки на цілісне осмислення людського буття у світі – буття, що невіддільне від здатності усвідомлювати, ставити запитання й шукати сенс. Філософське мислення розгортається як спроба побачити не лише «що є», а й «як ми це мислимо» і «чому мислимо саме так».

Слід зазначити, що мислення прагне до ясності та очевидності саме через формування точних понять і визначень. Саме поняття окреслюють межі думки, не дозволяючи їй безкінечно кружляти навколо невизначеностей. Через

це філософське мислення постає внутрішньо цілісним і логічно впорядкованим: воно розгортається послідовно, спирається на аргументи й водночас обґрунтовує власні підстави. У цій самоперевірці й полягає його сила та гідність.

Філософський песимізм Артура Шопенгауера, зокрема його «евдемонологія», набуває особливої актуальності [12, с.3]. У етичних вченнях Шопенгауера підкреслюється роль співчуття та інтелектуального споглядання як засобів подолання життєвих страждань [11, с.25]. Вивчення його метафізики волі у сучасних коментарях допомагає молоді зрозуміти ірраціональну природу конфліктів та знайти внутрішні опори в умовах хаосу. Сучасні дослідження етики песимізму допомагають знайти моральні орієнтири у світі, що здається ірраціональним, а зв'язок Шопенгауера з буддизмом відкривають шляхи до психологічної стійкості [16, с.87; 12, с.45].

Злам мислення також актуалізує проблему «волі до війни» та безсилля політики. Це спонукає здобувачів освіти до розвитку критичного мислення, яке в умовах інформаційної війни стає засобом протидії маніпуляціям та «мімікрії» образів. Розвиток здатності до глибокого пізнання та креативності є необхідною умовою для формування цілісної особистості, здатної витримати антропологічні виклики війни.

Когнітивний ресурс особистості та її критичне мислення є основою ідеологічної стійкості молодій людині. Війна вимагає від здобувача освіти перетворення мислення на інструмент активного спротиву.

Феноменологічний вимір філософського мислення дозволяє здобувачам усвідомити власну особистість як цілісність, що протистоїть деструкції [17, с.167-168]. Ключовим елементом постає критичне мислення не як сторона академічної освіти, а як засіб деконструкції «мімікрії образів» війни. Це мислення дозволяє здобувачам диференціювати істину від симулякрів, що особливо важливо в умовах зламу звичних картин світу. Адже саме мислення

є не лише інструментом пізнання, а й способом людського самоствердження. Завдяки йому людина аналізує інформацію, формує власну позицію, вдосконалює бачення світу і гармонійно взаємодіє з ним. Упродовж історії різні культури по-своєму розкривали потенціал мислення, але незмінним залишалося одне: саме здатність мислити робить людину суб'єктом історії та творцем сенсів.

Отже, філософське мислення – це не просто розмірковування, а глибинна праця духу, що поєднує любов до мудрості, прагнення істини та відповідальність за власне розуміння світу.

У різні епохи мислення розуміли по-різному: як шлях до істини, як самопізнання, як інструмент досвіду, як творчу силу духу чи як спосіб буття. Єдиного визначення немає й досі. Проте очевидно одне: мислення – це процес перетворення розрізнених фактів і вражень на впорядковане знання. Воно дозволяє не лише фіксувати зв'язки між явищами, а й відкривати їхню загальність і необхідність. Саме завдяки цьому людина виходить за межі чуттєвого досвіду та знаходить відповіді на фундаментальні питання власного існування і розвитку суспільства.

На думку авторів під мисленням слід розуміти не внутрішній інструмент, завдяки якому людина впорядковує свій досвід, вибудовує цілісну картину світу, передбачає наслідки й планує власні дії. Уміння мислити є не лише ознакою зрілості, а й умовою свободи. У світі соціальних ризиків та війни саме мислення стає запорукою самостійності та виживання.

Отже, сила філософського мислення полягає у здатності ставити нові запитання світові й самому собі, мислити раціонально й самостійно, приймати рішення свідомо й відповідально. Саме мислення робить людину не пасивним спостерігачем, а творцем власної історії.

Про самостійність думки надзвичайно проникливо писав Артур Шопенгауер [11, с.45]. Самобутня людина не схиляється перед авторитетами,

вона приймає лише те, що перевірено й утверджено її особистим мисленням. Натомість більшість, за його словами, слухняно підкосяються зовнішнім установам. Тому особа, здатна до самостійного мислення, володіє внутрішніми ціннісно-смысловими орієнтирами, які забезпечують збереження цілісності світоглядної позиції і стійкість у виборі життєвої траєкторії.

Системні огляди використання штучного інтелекту у вищій освіті демонструють, що здобувачі все частіше делегують мисленнєві операції алгоритмам. Це створює загрозу втрати автентичного мислення, про яку попереджав Хайдеггер у питанні «що зветься мисленням?» [13, с.45].

Сучасний соціальний стан лише підсилює актуальність цієї думки. Світ вимагає не стільки накопичення інформації, скільки здатності її осмислювати, інтегрувати у власну систему знань, творчо застосовувати в нових і нестандартних обставинах. Людині не потрібна «переповнена бібліотека» фактів; значно важливішим є внутрішньо впорядкована структура розуміння. Навіть невеликий обсяг глибоко продуманих знань має більшу цінність, ніж хаотичний масив неосмисленої інформації.

Особливої ваги в цьому контексті набуває критичність мислення. Йдеться не просто про здатність думати, а про вміння робити це логічно, послідовно, аргументовано. Критичне мислення передбачає здатність інтерпретувати тексти, слухати альтернативні позиції, вступати в конструктивну дискусію, чітко й відповідально висловлювати власні судження. Лише той, хто активно мислить, може адекватно оцінити події, проаналізувати факти та зробити обґрунтовані висновки.

Мислення не існує окремо від стилю поведінки та емоційного настрою. Наш спосіб міркування формує стиль життя, впливає на характер, навіть відбивається у зовнішньому вигляді. Ми дійсно є тим, про що думаємо, мріємо сподіваємось. Філософське мислення не можна механічно відтворити – до нього можна лише наблизитися. Кожен мислитель унікальний, і ця

унікальність не підлягає копіюванню.

Мислення є досвідом буття, що змінює людину. Кожне життя є своєрідною точкою зору на світ, а людина є суб'єктом осягнення істини. Чим глибше ми осмислюємо реальність, тим повнішою стає наша внутрішня картина світу, тим змістовнішим саме життя.

У наш час філософське мислення – це не лише умова прогресу, а передусім запорука свободи. На жаль, бездумність дедалі частіше стає звичною рисою масової культури, а технічна могутність інколи послаблює здатність людини самостійно приймати рішення. Тому особливо важливо навчитися відсторонюватися від нав'язаного, ставити власні запитання, а не лише шукати готові відповіді. Лише той, хто зберігає внутрішню свободу мислення, здатен вистояти у світі стрімких відкриттів і змін, не втрачаючи себе. Бо мислення – це головна ознака людяності і найнадійніша опора в складному небезпечному полі війни.

Вислів Геракліта про війну як батька і царя всьому проголошує величезне значення зламу філософського мислення у екстремальних умовах воєнної життєдіяльності. У цих словах – не прославлення руйнування, а гріке визнання того, що саме у критичних станах напруження протилежностей, у зіткненні сил народжується нова реальність. Війна оголює сутності: одних вона підносить, інших ламає; одних робить вільними, інших – залежними. Вона, як суворий суддя, виявляє справжню ціну переконань, характеру і віри.

Безперечно, війна – це трагедія. Вона несе біль, втрати, зруйновані долі, зруйновану землю [22, с. 70-75]. Культура мислення, наука, мистецтво природно розквітають у мирі, коли людина має змогу творити, а не виживати. Та водночас історія свідчить: у часи випробувань народжуються постаті виняткової сили. Саме у воєнному горнілі гартується мужність, виникає братерство, зростає готовність до самопожертви заради спільного майбутнього. Війна стає тією граничною умовою, що примушує людину

мислити і діяти рішуче й усвідомлювати цінності, про які в мирний час вона могла й не замислюватися.

Парадоксально, але навіть у самому жорстокому полі війни існує філософське мислення і відповідно етика поведінки. Перемога не повинна перетворюватися на безмежну жорстокість. Милосердя до переможеного інколи є проявом більшої сили, ніж знищення. Лише той, хто в розпалі бою здатен не піддатися сліпим інстинктам, а зберегти людську гідність, по-справжньому сильний. Сучасна війна – це не лише фронт і зброя. Руйнується суще – матеріальні і ідеальні форми існування цілих народів. Проте сутність, його дух, пам'ять, культура – не так легко знищити. Якщо народ внутрішньо нездоланий, він відновлюється, часто стаючи ще міцнішим. Недарма Мартін Хайдеггер розмірковував про те, що війна нищить наявне буття, але не здатна остаточно знищити саму можливість оновлення [13, с.112].

Злам мислення у певній точці відображає трагічну істину: самопожертва надає сенсу подвигу. Для багатьох, хто пройшов через бойові дії, братерство по зброї стає глибшим за будь-які інші соціальні зв'язки. Пережите залишає відбиток у підсвідомості: мир здається крихким і нереальним, тоді як війна – звичною і зрозумілою. Психологія війни формується в умовах постійної мобілізації волі, де кожне рішення – це межа між життям і смертю.

Існує думка, що воля людини – це сила, яка, зустрічаючись із перепорою, вступає в протистояння і боротьбу. Там, де людина позбавляється можливості відновлення, фізичного чи духовного, відбувається руйнування не лише тіла, а й самої її свідомості.

Поняття військової культури може здаватися суперечливим, адже традиційно культуру пов'язують із мирним творенням. Проте для багатьох народів війна стала історичним фоном існування, частиною їхньої колективної пам'яті. Військова культура – це не культ насильства, а система цінностей: дисципліна, честь, відповідальність, солідарність. Вона формує особливий тип

етики, де служіння спільному благу стоїть вище за індивідуальний комфорт.

Окремої уваги заслуговує зброя як атрибут війни. Колись вона була знаряддям боротьби, продовженням руки воїна, матеріалізованою волею до захисту або нападу. Сьогодні ж старовинні мечі чи гармати – музейні експонати. Вони втратили свою функцію, але не втратили символічного значення. Зі знаряддя дії вони перетворилися на знак пам'яті. Річ, що колись несла смерть, стає нагадуванням про минуле, про подвиги й трагедії, про велич і страждання.

Технологічний виклик та цифрова суб'єктність сучасності знаменує злам мислення здобувача, що відбувається на тлі безпрецедентного втручання алгоритмів у процес навчання. Впровадження штучного інтелекту в освіту ставить перед здобувачами питання про те, чи є людське мислення автентичним? Дослідження трендів штучного інтелекту в університетах та аналіз викликів, які несуть додатки штучного інтелекту, змушують здобувачів освіти шукати межу між власною волею та алгоритмічним вибором [23, с.21-25]. Моделі та аналіз метафізики цифрового світу доповнюють картину зламу, де людина змушена адаптувати своє життя і навчання до умов гібридної реальності, де війна і цифровізація переплетені. Взаємодія людського інтелекту з алгоритмами, що здатні моделювати складні біологічні та соціальні процеси, ставить перед молоддю питання про межі автентичного людського мислення.

Таким чином, війна виступає каталізатором переходу від пасивного сприйняття філософських концепцій до активного формування власного світогляду. Використання інтелектуального спадку минулого у поєднанні з опануванням сучасних технологічних інструментів стає основою для подолання кризи свідомості та побудови стійкої когнітивної моделі майбутнього здобувача освіти.

Екзистенційне випробування філософії мислення освітою здобувача

полягає в наступному. Сучасна соціокультурна ситуація в Україні характеризується станом граничного досвіду та критичних умов. Війна виступає не просто як зовнішній військово-політичний конфлікт, а як фундаментальний онтологічний злам, що втручається у процес формування особистості здобувача освіти. Філософське мислення в цей період перестає бути академічною дисципліною і стає стратегією виживання. Мислення постає як ресурс творення соціокультурної реальності, де кожен здобувач змушений заново конструювати зміст понять «справедливість», «свобода» та «людяність».

У контексті війни злам мислення здобувачів освіти допомагає зрозуміти зв'язок між біологічним виживанням та інтелектуальною діяльністю. Війна оголює душу, знімаючи з неї нашарування споживацької культури. Філософське критичне мислення є певним інтелектуальним опором, зброєю у руках здобувача. Злам мислення вимагає переходу до активної оборони свідомості.

Слід вказати на те, що критичне мислення – це сучасний вимір освіти, який дозволяє виявити «мімікрію» та пропаганду. Здобувачі вчаться розрізняти факти від симулякрів війни. Мислення, його культурні ресурси слід розглядати як фактор становлення особистості. Це не просто логічна операція, а пізнання і креатив, що дозволяє здобувачу творити нові сенси навіть під час руйнації старих. Вивчення складних систем та моделей захисної відповіді у поєднанні з філософським аналізом дозволяє здобувачам бачити війну як системний збій, що потребує інтелектуального «лікування».

В умовах війни страх перестає бути епізодичною емоцією і стає онтологічним станом. Для здобувачів освіти, які перебувають у зоні бойових дій або в статусі тимчасово-переміщених осіб, цей стан провокує злам звичного часу і простору. Спираючись на ідеї Хайдеггера про мислення, ми бачимо, що справжнє мислення народжується лише в момент глибокої тривоги

[13, с.147]. Для здобувача війна – це момент, коли світ руйнується, і звичні освітні цілі (кар'єра, успіх) втрачають сенс. Це змушує до переходу від прагматичного до екзистенційного мислення.

Молоді люди гостро відчують єдність психічного та соматичного. Постійна загроза життю вносить корективи в когнітивні можливості: увага розпорошується, а логічне мислення заміщується реактивним. Проте, саме цей злам дозволяє вибудувати нову ієрархію цінностей, де життя постає як найвищий філософський дар.

Осмислення страждання може бути для молоді лікувальним. Якщо страждання – це константа буття, то війна – лише його загострена форма. Це допомагає здобувачам уникнути депресивної апатії, трансформуючи страх у інтелектуальне споглядання та спокійну рішучість.

І насамкінець, не можна не згадати роль викладача як модератора когнітивного зламу мислення здобувача освіти. В умовах війни постать викладача трансформується з транслятора знань у філософського наставника та професійного ведучого психологічної стійкості.

Педагогічне мислення в кризові часи стає певною регіональною онтологією. Викладач має не просто читати лекцію, а створювати безпечний інтелектуальний простір, де студент може легітимізувати свій страх і перетворити його на об'єкт аналізу.

У ситуації зламу свідомості викладач має спонукати до критичного мислення. Це означає навчити здобувача ставити під сумнів не лише ворожу пропаганду, а й власні ілюзії щодо «повернення до нормальності». Мислення як фактор становлення особистості реалізується через діалог, де викладач допомагає здобувачу інтегрувати травматичний досвід у цілісну картину світу.

Висновки. Аналіз літератури підтверджує, що війна виступає не лише руйнівником, а й потужним каталізатором філософської рефлексії серед здобувачів освіти. Вона змушує молодь переходити від теоретичного вивчення

філософії до практичної «евдемонології» – пошуку сенсу та щастя в умовах обмежених ресурсів і постійної загрози.

Війна – це не лише руйнування, а й граничний стан людського буття, в якому загострюються всі протиріччя. Вона відкриває як найтемніші, так і найсвітліші сторони людини. І хоча людство прагне миру як найвищої цінності, досвід війни залишається частиною його історії – суворим уроком про силу, межі волі й справжню ціну свободи.

Злам мислення виявляється, перш за все, у відмові від лінійного прогресивного світосприйняття на користь стратегій критичного опору та інтелектуальної автономії. Критичне мислення стає базовою навичкою безпеки особистості, дозволяючи здобувачам зберігати суб'єктність у розбурханому інформаційному просторі.

Сучасний здобувач освіти формує своє світосприйняття на перетині класичного песимізму (як захисного механізму) та цифрового оптимізму (як інструментарію). Розуміння природи волі у поєднанні з опануванням інструментів та алгоритмів дозволяє створити нову модель адаптивного мислення, яка є стійкою до антропологічних катастроф сучасності

Війна відкидає другорядне, змушуючи здобувачів освіти звертатися до фундаментальних питань буття. Мислення трансформується з теоретичного конструкту на життєво необхідну стратегію опору хаосу. Тільки через здатність до глибокого аналізу та деконструкції симулякрів війни здобувач освіти може зберегти свою автентичність і не розчинитися в маніпулятивних потоках інформаційної епохи

Після перемоги українська освіта має базуватися на досвіді зламу філософського мислення, поєднуючи високу технологічність з глибокою гуманітарною рефлексією, що була загартована у вогні екзистенційного випробування.

Список використаної літератури

1. Батлер-Бодун Т. 50 великих книг по філософії. Київ : Форс Україна, 2019. 432 с.
2. Aristotle. On the Soul and Other Psychological Works / ed. and trans. by Fred D. Miller, Jr. Oxford : Oxford University Press, 2022. 288 p. (Oxford World's Classics). DOI: <https://doi.org/10.1093/owc/9780199588213.001.0001>
3. Kebuladze, V., Kononenko, T., Panych, O., & Khoma, O. (2019). Рене Декарт «Дискурсія про метод»; «Метафізичні медитації»: Семінар: Лабораторія наукового перекладу. Філософська думка, (3), 124–130. <https://doi.org/10.15407/fd2019.03.124>
4. Kant I. Kritik der praktischen Vernunft : / I. Kant. – Leipzig : Verlag Philipp Reclam, 1956. – VIII, 234 с.
5. Єрмоленко А., Терлецький В. Філософія Канта і виклики сучасності. Філософська думка, 2024, № 2. С. 6.
6. Гегель, Г. В. Ф. Феноменологія духу/ 3 нім. пер. П. Тарашук; Наук ред. пер. Ю. Кушаков. Київ: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2004. 548 с.
7. Лімоненко В. Освіта у світлі філософії Аристотеля. Філософські виміри сучасного світу. Вісник КНТЕУ, 2017, №2. С. 22-30
8. Дзьобань О. Проблеми безпеки у договорній концепції Томаса Гоббса: аксіологічний аспект, № 1 (6), 208, С 161-167.
9. Hobbes T. The Essential Leviathan: A Modernized Edition / ed. by N. A. Stanlick. [S. l.] : Hackett Publishing Company, 2024. 296 p.
10. Gong S. Schopenhauer's Encounter with Buddhism. Singapore : Springer, 2021. 195 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-16-3303-4>
11. Peters M. Schopenhauer and Adorno on Ethical Suffering. London : Palgrave Macmillan, 2022. 210 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-13145-5>
12. Atwell J. E. Schopenhauer on the Character of the World: The Metaphysics of Will. Princeton : Princeton University Press (reissue), 2023. 224 p. <https://doi.org/10.1525/9780520915152>

13. Heidegger M. What is Called Thinking? / trans. by Fred D. Wieck, J. Glenn Gray. Forest Grove : Perennial Modern Thought (reprint), 2021. 244 p.
14. Nitsche S. Schopenhauers Lebensphilosophie: Eine Einführung. Hamburg : Meiner Verlag, 2023. 180 S.
15. Філософія освіти : навчальний посібник. 2-ге видання / за наук. ред. академіка В. П. Андрущенка [та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 348 с.
16. Frantzen, M. K. Against Pessimism, or, the Education of Hope: Review-essay: Thacker, Eugene. Infinite Resignation. Repeater Books, 2020. 400pp. SubStance: A Review of Theory and Literary Criticism, 49(1)(151), 97-109. <https://doi.org/10.1353/sub.2020.0004>.
17. Мінаков М. А. Питання про досвід у формулюванні феноменологічної герменевтики : відповідь з позицій трансцендентальної філософії / М.А. Мінаков // Практична філософія. 2004. № 1. С. 167-174.
18. Mykhalchuk, N. et al. (2025). Psycholinguistic Model of Transformation of Military Identity Under the Influence of the Peculiarities of the Use of the Concept “WAR” in Ukrainian and English Languages. Psycholinguistics, Vol. 38, No. 1, pp. 99–131. DOI: 10.31470/2309-1797-2025-38-1-99-131
19. Sharata, N. (2025). Educating in wartime: Emotional impact and teaching challenges in humanistic training under armed conflict. Clío. Revista de Historia, Ciencias Humanas y Pensamiento Crítico, 5(10), 1916–1962.
20. Al Gharaibeh, F., Ahmad, I., Malkawi, R. (2023). Impact of the Russia-Ukraine War on Education and International Students. Journal of International Women's Studies, 25(6), Article 12.
21. Hladchenko, M. (2025). Implications of Russia's full-scale invasion of Ukraine for the international mobility of Ukrainian scholars. Scientometrics, Vol. 130, No. 11, pp. 6109–6133.
22. Yurchenko L., Gontarenko L., Hovalenkov S. (2024). Philosophical

foundations of the scientific and technological component of modern ecological safety. Technogenic and ecological safety, 16(2/2024), 69–75.
<https://doi.org/10.52363/2522-1892.2024.2.10>

23 Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України // Матеріали методологічного семінару НАПН України «Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку». Київ, 2019. С. 20–26.